

Omgangs-gedragsprotocol

Inhoudsopgave

Inleiding: Het omgangs-gedragsprotocol	blz.3
Hoofdstuk 1: Kanjertraining	blz.4
Hoofdstuk 2: Wij willen te vertrouwen zijn	blz.7
Hoofdstuk 3: Hoe leren we kinderen om te gaan met vervelende situaties?	blz.8
Hoofdstuk 4: Ongewenst gedrag ' <i>onvermogen of onwil?</i> '	blz.9

Het omgangs-gedragsprotocol

Dit omgangs-gedragsprotocol geeft een richtlijn voor alle betrokkenen in de school rondom de afspraken op het gebied van (pest)gedrag. Met de invoering van dit protocol willen wij door middel van de kanjertraining een klimaat scheppen, waarin alle kinderen zich op school prettig en veilig voelen. De school streeft een positieve, opbouwende sfeer na en doet dat binnen de kaders van de wet en binnen het kader van de Kanjerafspraken.

Doelen

- Leerlingen voelen zich veilig op school (sociaal, psychisch en fysiek).
- Leerlingen, leerkrachten, intern begeleiders, gedragspecialisten, directie en/of kanjercoördinator en ouders weten wat ze kunnen doen ter preventie van onveilige situaties en hoe ze kunnen handelen als het toch onveilig wordt.

Onderwijs wordt gezien als een gezamenlijke verantwoordelijkheid van school en ouders. Om goed onderwijs te kunnen bieden, is het belangrijk dat leraren, ouders en leerlingen respect voor elkaar hebben, open en eerlijk met elkaar communiceren en vertrouwen in elkaar hebben. Het is belangrijk dat we met elkaar de verbinding blijven zoeken en de belangen van de leerlingen voorop stellen. Op Het Spectrum gelden de volgende afspraken. Iedereen: de leerlingen, de teamleden, de ouders en anderen, worden geacht zich aan de Kanjerafspraken te houden, zich hier verantwoordelijk voor te voelen en elkaar zo nodig hierop aan te spreken. Zo zorgen we ervoor dat het leuk is en blijft op onze school.

De Kanjerafspraken

- We vertrouwen elkaar
- We helpen elkaar
- We werken samen
- We hebben plezier
- We doen mee

Hoofdstuk 1 Kanjertraining

De petten

Bij de Kanjertraining horen petten die staan voor het gedrag dat de leerlingen vertonen. Het is de bedoeling dat kinderen zich bewust worden van hun eigen gedrag en dat ze voor bepaald gedrag kunnen kiezen.

De witte pet is de pet van vertrouwen. Je doet als jezelf en bent te vertrouwen.

De witte pet gebruik je in combinatie met één of meerdere gekleurde petten.

Alle kleuren petten hebben hun valkuil wanneer de witte pet van vertrouwen wegvalt. Als we niet meer met vertrouwen naar elkaar of naar onszelf kijken, komen we terecht in wantrouwen. Bij de ene persoon of in de ene situatie uit dit zich in te krachtig gedrag (zwarte pet), bij een ander in te onderdanig, angstig gedrag (gele pet) en bij een ander in clownesk meeloopgedrag (rode pet)

De school zet zich middels de Kanjerlessen in op het versterken van onderling vertrouwen en het besef dat het goed is elkaar te helpen. Binnen dat kader speelt niemand de baas, hebben we plezier met elkaar en ben en blijf je niet zielig. Duidelijk wordt gesteld dat de leerlingen ten opzichte van elkaar niet de baas zijn. De leerkrachten en het onderwijsondersteunend personeel zijn op school de 'baas' en ouders zijn dat thuis. Oftewel de volwassen betrokkenen rondom het kind, hebben het gezag en stralen dit ook uit.

Het gaat mis als we niet meer onszelf zijn, dan valt de witte pet weg. Je doet het dan zo:

- Zwarte pet: ik schop, duw en pest
- Rode pet: ik maak vervelende grapjes, lach anderen uit en doe mee met de zwarte pet
- Gele pet: ik doe zielig, zeg niks en kijk naar de grond.

In het aanspreken van kinderen gebruiken we pettentaal. Voorbeelden hiervan zijn:

- "Welke pet heb je nu op? Hoe kun je de witte pet erbij opzetten?"
- "Ik zie een heleboel witte petten!"
- "Wil je te vertrouwen zijn? Doe dan als de witte pet."

De pettentaal helpt ons om zonder oordeel het kind op zijn gedrag aan te spreken. Let op: we koppelen nooit een pet aan een kind. De petten gaan over gedrag, en gedrag kun je veranderen. Een kind doet op dat moment als een rode pet, maar is geen rode pet. In rollenspelen gebruiken we de petten om te oefenen met gedrag.

Plagen of pesten

Het is belangrijk om een duidelijk verschil te hebben tussen plagen en pesten. Plagen gebeurt in het zicht van de leerkrachten en is wederzijds. Pesten gebeurt achter de rug van de leerkrachten, waardoor hij/zij niet altijd weet wat er zich precies afspeelt tussen de kinderen onderling.

De leerlingen of ouders moeten de leerkrachten hierover informeren. De leerkracht neemt een signaal over pesten serieus en toont begrip voor de situatie.

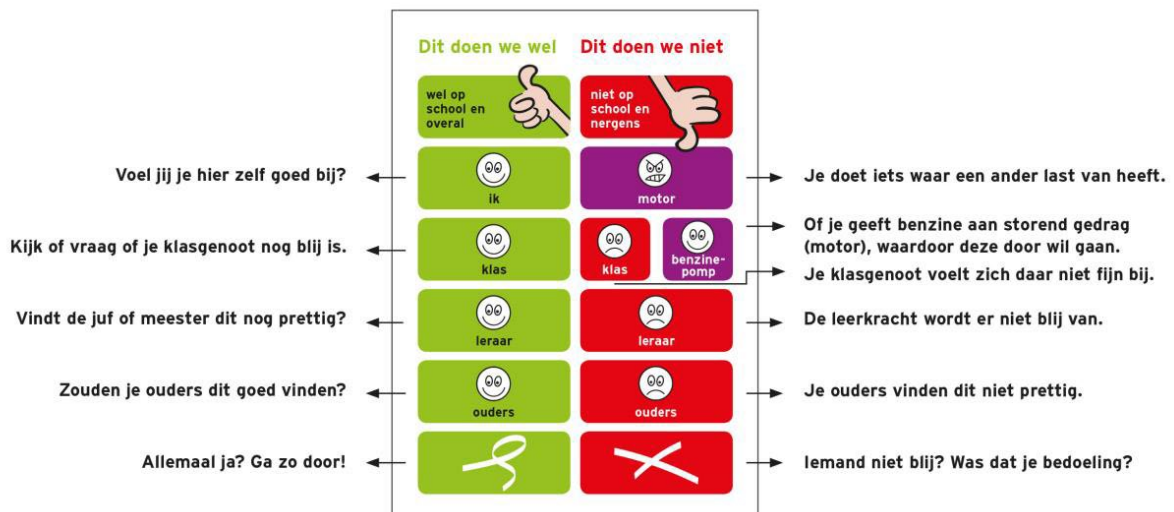
Definitie pesten

Wanneer een kind of groepje in een machtsverhouding steeds opnieuw een ander kind blijft lastigvallen (psychisch, verbaal of fysiek), spreken we van pestproblematiek. Bij plagen zijn de kinderen gelijk aan elkaar; er is geen machtsverhouding. De rollen liggen niet vast: de ene keer plaagt de één, de andere keer plaagt de ander. Het gebeurt zonder kwade bijbedoelingen en is daarom vaak leuk, plezierig en grappig.

De kanjertraining gaat ervan uit dat in de meeste gevallen een kind zich gepest voelt en de ‘pester’ niet de bedoeling heeft de ander pijn te doen. Wanneer de gevolgen voor de gepeste duidelijk worden gemaakt aan de ‘pester’, zijn de meeste kinderen bereid om hiermee te stoppen. Wanneer dit niet voldoende blijkt, wordt duidelijk gemaakt wat de gevolgen/consequenties voor de ‘pester’ zelf zijn. Zolang het pesten ‘aangemoedigd’ wordt, is het voor de ‘pester’ moeilijker om te stoppen met pesten. Het is belangrijk dat in iedere klas een mentaliteit heerst van respect en vertrouwen naar elkaar en in elkaar. Daarbij is samenwerken met elkaar: de school, ouders en leerlingen cruciaal.

Veilig in de school

Op Het Spectrum hanteren we de Kanjerafspraken en wij werken oplossingsgericht samen met de leerlingen en de ouders. Niemand mag zich onveilig te voelen door het gedrag van een ander en die ander hoeft zich niet onveilig te voelen door jouw gedrag. Kortom: wij verwachten dat iedereen zich gedraagt! De school neemt het overzicht van de smileys als uitgangspunt. Je blijft fatsoenlijk en je laat je niet bepalen door uitdagers. Er wordt geen benzine gegeven aan lopende motortjes.

Preventie

- De Kanjerafspraken worden in acht genomen door alle betrokkenen.
- Alle betrokkenen denken oplossingsgericht.
- De school maakt onderscheid tussen **onvermogen** en **onwil**. Is er sprake van **onvermogen**, dan mogen de betrokkenen erop vertrouwen dat hiermee rekening gehouden wordt. De leerling heeft veel te leren in een moeizaam proces, hier wordt begrip voor getoond. Is er sprake van **onwil**, dan krijgt de leerling een grens gesteld, ook als dit samengaat met **onvermogen**. Bij **onwil** kan geen beroep meer worden gedaan op begrip vanuit de omgeving. Het kan namelijk niet zo zijn dat de omgeving overall rekening mee moeten houden en dat het onwillige kind om wat voor reden dan ook ‘zijn of haar eigen gang mag gaan’

- De school heeft een duidelijk beleid rondom ongewenst gedrag, zie ook het stappenplan grensoverschrijdend gedrag.

Kanvas

2 keer per jaar wordt Kanvas van de Kanjertraining ingevuld. Kanvas is het digitale Kanjer Volg- en Adviesstelsel (KanVAS). Dit stelsel bestaat onder andere uit een sociogram, een leerlingenvragenlijst, een docentvragenlijst en een breed scala aan pedagogische adviezen. De leerlingvragenlijst is **COTAN gecertificeerd** en kan door scholen eveneens gebruikt worden om de sociale opbrengsten aan de onderwijsinspectie te verantwoorden.

Wat mag u verwachten van de school?

U mag verwachten dat iedereen respectvol met elkaar om gaat. Iedere betrokkene is zich bewust van het gezegde: 'een goed voorbeeld doet goed volgen'. U mag verwachten dat leerkrachten kijken naar de specifieke onderwijsbehoeften van de leerlingen en rekening houden met de leerlingen. U mag verwachten dat leerkrachten verschillende gedragstalen weten te spreken, die aansluiten bij de belevingswereld van de leerlingen. Het voorbeeldgedrag van de leerkrachten nodigt kinderen uit om over te stappen naar de wereld van wederzijds respect. U mag verwachten dat wij oplossingsgericht te werk gaan en de verbinding blijven zoeken met elkaar. Bovendien mag u verwachten dat de leerkrachten volgens de Kanjeraanpak werken en de leerlingen gecorrigeerd worden middels de Kanjeraanpak.

Hoofdstuk 2 We willen te vertrouwen zijn

De meeste mensen willen te vertrouwen zijn. Op die manier willen we gezien, gehoord en begrepen worden. We gaan daarom uit van elkaars goede bedoelingen en kijken met vertrouwen naar elkaar en de kinderen. Ons uitgangspunt daarbij is dat je jezelf mag zijn. Doe je niet anders voor dan wie je werkelijk bent, zoals je bent is het goed. En daarmee ben je te vertrouwen.

Wij geven het goede voorbeeld

De kinderen voelen zich veilig als wij het goede voorbeeld geven:

- We gaan respectvol met elkaar om.
- We spreken respectvol over elkaar en de kinderen, ook op sociale media.
- Indien zich een probleem voordoet of als we ons zorgen maken, dan overleggen we met elkaar. We zoeken een oplossing die goed is voor alle betrokkenen en die recht doet aan de situatie.

Wat verwachten wij van de ouders?

U spreekt met respect over elkaars kinderen en opvoeding. Uiteindelijk doen we allemaal ons uiterste best naar eer en vermogen. Wij verwachten dat u andere ouders en kinderen respectvol benadert. U spreekt met respect over het personeel dat werkzaam is op Het Spectrum. Als u zorgen heeft dan communiceert u dit tijdig met school en denkt oplossingsgericht mee, daarbij onthoudt u zich van kwaadsprekerij via social media.

Wij, leerkrachten en ouders zijn samen het gezag van het fatsoen.

We zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor de opvoeding van de kinderen. Een goede opvoeding richt zich op fundamentele menselijke waarden zoals: liefde, vertrouwen, mededogen, toewijding, verantwoordelijkheid en betrokkenheid in de breedste zin van het woord. Daarom moeten wij, ouders en leerkrachten, duidelijke leiders zijn voor kinderen: wij vertegenwoordigen het gezag van het fatsoen. We laten ons daarbij niet bepalen door negatieve gevoelens zoals angst, onmacht en ergernis. We zorgen voor een veilige sfeer door grensoverschrijdend gedrag op een nette manier zorgvuldig aan te pakken. Daarin werken we samen met elkaar.

Wat verwachten wij van onze leerlingen?

Wij verwachten van onze leerlingen dat zij zich aan de Kanjerafspraken houden en op de Kanjermanier met elkaar omgaan. Wij verwachten dat zij op een goede manier meedoen met de Kanjerlessen.

Hoofdstuk 3 Hoe leren we kinderen om te gaan met vervelende situaties?

Fase 1: kind heeft last van een ander

Vuistregel van de Kanjertraining: Jij zit in een klas met kinderen die te vertrouwen willen zijn. We leren kinderen om rustig aan te geven dat ze ergens last van hebben en te vragen of de ander wil stoppen.

Soms wordt een incident groter, doordat kinderen het gedrag van een ander ervaren als pesten en vervolgens agressief of klagerig reageren (richting klasgenoten, leerkracht, ouders). Klasgenoten, leerkrachten en ouders kunnen dit onbewust versterken, bijvoorbeeld door agressief gedrag goed te keuren (“mep maar terug”), té veel medelijden te tonen of kwaad te spreken over het andere kind.

Tips voor leerkrachten en ouders:

- Ga na een conflict of gedoe geen rechter spelen om dader en slachtoffer te identificeren. Richt je op de toekomst: “Willen jullie het oplossen? Hoe zouden jullie dit de volgende keer anders kunnen doen?”
- Leer kinderen hoe je op een rustige, respectvolle manier zegt dat je last hebt van iemand. De woorden en toon moeten bij het kind zelf passen.
- Leer kinderen te stoppen met hun gedrag als een ander aangeeft er last van te hebben.
- Geef hierin zelf het goede voorbeeld. Hoe doet u als u last heeft van iemand in uw gezin, familie, vriendenkring, buurt? Welke gedragsvoorbeelden krijgen kinderen van u?
- Spreek met respect over andere kinderen, ouders en leerkrachten.
- Bespreek met kinderen het verschil tussen plagen en pesten.
- Leer kinderen de intenties van anderen te interpreteren. Een kind kan iets als een grapje bedoelen, maar een ander kan het als beledigend opvatten. Leer kinderen om te checken hoe de ander het bedoelde.

Fase 2: het storende gedrag gaat door

Vuistregel van de Kanjertraining: een motor kan niets beginnen als het geen benzine krijgt. Word dus niet boos, ga niet huilen, ga niet in discussie. Laat de klasgenoot die vervelend doet, kletsen en ga samen met een klasgenoot die je vertrouwt (maatje of buddy) iets anders doen. Als jij niet meer op het vervelende gedrag let, houdt het meestal vanzelf op. Gaat het toch door? Dan stap je naar een volwassene die kan helpen (juf, meester, pleinwacht, ouders). Vaak blijft het bij een incident en is er géén sprake van structureel pesten.

Tips voor leerkrachten en ouders:

- Leer kinderen weg te lopen bij vervelend gedrag en steun te zoeken bij leeftijdsgenoten. Voor sommige kinderen is dit een oefening in zelfbeheersing.
- Geef hierin zelf het goede voorbeeld. Laat u zich bepalen door negatieve personen in uw leven? Of besteedt u energie aan positieve zaken?
- Leer kinderen om hulp te vragen bij een volwassene als vervelend gedrag doorgaat. Bespreek het verschil tussen klikken en om hulp vragen. Ook kinderen van wie u het misschien niet verwacht, kunnen doen als een rode of zwarte pet.
- Vraag kinderen of het de bedoeling was om de ander bang, verdrietig, boos te maken of pijn te doen. Laat kinderen zelf nadenken over een oplossing die goed is voor alle betrokkenen.
- Problemen tussen kinderen die zich op school voordoen, worden op school opgelost. School betreft indien nodig de ouders daarbij.

- Spreek, ook als zich problemen voordoen, met respect over andere kinderen, ouders en leerkrachten.

Fase 3: iemand wordt structureel lastiggevallen vanuit een machtspositie:

Definitie pesten (zie bladzijde 5)

Pesten kan heel schadelijk zijn en daarom moeten we samen zorgen dat het snel stopt. Hierbij gaat het om duidelijk begrenzen van ongewenst gedrag (van alle partijen) en het herstellen van het vertrouwen. Omdat ieder pestgeval weer anders is, staan hieronder een aantal vuistregels die wij hanteren.

1. Denk aan alle rollen binnen het pesten.

- Wij (het team van Het Spectrum en de ouders van het kind dat pest) keuren het pestgedrag af en er volgt een consequentie indien het pesten doorgaat. Hierbij wordt pestgedrag omgebogen in positief en betrokken gedrag in de klas.
- Wij leren kinderen verantwoordelijkheid te nemen en een positieve rol te spelen voor elkaar. We leren buitenstaanders (klasgenoten) het pestgedrag niet te bekrachtigen. Kinderen leren een goede vriend te zijn van de pester: help je vriend door hem weg te halen uit het pesten en met hem iets anders te gaan doen. Als omstanders / buitenstaanders niet ingrijpen, stemmen ze impliciet in met pesten.
- Kinderen die gepest worden oefenen om duidelijk hun grens aan te geven, geen benzine te geven, erbij weg te gaan en naar een maatje te gaan. Werkt het niet, dan ga je naar het aanwezige gezag.
- Klasgenoten hebben allemaal maatjes. We leren kinderen hoe je een goed maatje kan zijn voor iemand die last heeft van een ander. Wees zelf te vertrouwen, geef geen benzine aan pestgedrag en ga samen iets anders doen.

2. Betrek de context.

a. Het betrekken van ouders bij de normvorming en het groepsproces is van groot belang, dit versterkt het WIJ-gevoel. Kinderen luisteren in de eerste plaats naar hun ouders. Ouders helpen hun kind door met vertrouwen te spreken over klasgenoten, ouders en de school.

b. De groepsnorm is van grote invloed op pesten. De groepsnorm moet zijn dat we onze eigen status/populariteit niet versterken op een manier die ten koste gaat van een ander. Deze groepsnorm wordt versterkt door te werken aan het onderling vertrouwen in de groep.

We leggen de focus daarbij op:

- Wat gaat er goed in de klas?
- Wat willen we verbeteren in de klas?
- Welke kwaliteiten waarderen we bij elkaar?
- Wat wordt ons plan?
- Hoe kunnen we elkaar helpen?

c. Indien school het noodzakelijk acht, betrekken wij de wijkagent

Hoofdstuk 4 Ongewenst gedrag 'onvermogen of onwil?'

De school stelt grenzen aan het gedrag van kinderen die zich niet aan de school- en klassenregels houden. Doel van onderstaande aanpak is dat kinderen leren van hun vergissingen. Bij kinderen in groep 1 en 2 is het belangrijk dat de leerkracht het goede voorbeeld laat zien door bijvoorbeeld mee te spelen en het voor te doen. Er wordt rekening gehouden met een wenperiode van drie maanden

vanaf binnenkomst in groep 0/1. Daarbij kan vaker gewaarschuwd worden alvorens er een sanctie volgt.

Het Spectrum gaat uit van een positieve benadering naar kinderen. Positief gedrag wordt benoemd. Kinderen worden erop aangesproken als zij ongewenst gedrag laten zien. Daarbij vertelt de leerkracht wat hij/zij wel wilt zien. Verwachtingen worden uitgesproken.

Om positief gedrag te stimuleren, kan worden gewerkt met een beloningssysteem voor de groep. Hierbij is het belangrijk om constant te benoemen welk groep/kind het gewenste gedrag laat zien. Op Het Spectrum wordt bijvoorbeeld gebruik gemaakt van Classdojo en een gedragsthermometer. Leerkrachten kunnen naar eigen inzicht een keuze maken, wat passend is bij de groep. Er is ook altijd ruimte voor overleg met de intern begeleider en/of gedragsspecialist.

We benoemen daarbij niet het ongewenste gedrag van de groepjes die niet beloond worden.

Afhankelijk van het gedrag van het kind, kan het kind:

- Worden gewaarschuwd
- met zijn tafel uit het groepje worden gezet
- aan een aparte tafel worden gezet
- tijdelijk in een andere klas worden gezet, dit is volgens de Kanjertraining altijd een ander leerjaar dan het eigen leerjaar (zo mogelijk 2 leerjaren hoger of lager)

Kinderen worden niet voor straf op de gang gezet. Er is dan geen toezicht op het kind.

Kinderen worden liever niet gestraft door buitenspeeltijd af te nemen. Uitzonderingen daargelaten.

Mocht het kind hierna nog ongewenst gedrag laten zien, volgen de volgende acties vanuit de school. Er volgt een kindgesprek, in dit gesprek wordt de leerling duidelijk gevraagd of het zijn bedoeling is om bepaald gedrag te vertonen: bijv. een ander pijn te doen, of om brutaal te zijn naar de leerkracht enz. Wanneer de leerling aangeeft dat het niet zijn bedoeling is, stellen wij in een volgend gesprek samen met het kind een kindplan op. In het kindplan (6 tot 8 weken) staan doelen opgesteld, waar de leerling aan gaat werken. De doelen zijn realistisch en worden regelmatig met het kind geëvalueerd. Wanneer een kindplan wordt opgesteld, stellen wij op Het Spectrum ouders altijd op de hoogte. Als school en ouders werken wij volgens de Kanjertraining met elkaar samen en staan wij samen om het kind heen.

Wanneer tijdens een kindgesprek blijkt dat het de bedoeling is om het bepaalde (ongewenste) gedrag te vertonen en dus laat zien dat er sprake is van onwil, worden ouders direct uitgenodigd om met elkaar de situatie te bespreken. Hiervan wordt de intern begeleider altijd op de hoogte gesteld en een notitie gemaakt in Esis. Als na het gesprek blijkt dat de neuzen weer de goede kant op staan, wordt alsnog een kindplan opgesteld.

Wanneer de leerkracht, leerling en ouders er met elkaar niet uit komen, wordt een vervolgesprek gepland, waarbij de intern begeleider en/of gedragsspecialist aansluit. Het doel blijft: als school en ouders werken wij volgens de Kanjertraining met elkaar samen en staan wij samen om het kind heen. Hierna volgt alsnog een kindplan, zoals hierboven beschreven. Hierbij wordt ook het stappenplan vanuit de zorgstructuur gevolgd, zie het zorgplan. In een laatste geval worden ouders uitgenodigd door de directie. In dit gesprek zal dan belicht worden dat er geen sprake is van wederzijds vertrouwen en hierbij verwijzen wij naar ons schoolondersteuningsprofiel (SOP). Er wordt per casus bekeken wat passend is bij de leerling en wat de school zal inzetten om ervoor te zorgen dat de leerling de zorg krijgt die het nodig heeft.

Hoofdstuk 5 Sociale media en digitaal gedrag

Met de komst van sociale media is het belangrijk dat de leerlingen leren hier op een goede manier mee om te gaan. Natuurlijk zal hier thuis aandacht aan worden besteed, maar ook op Het Spectrum zal dit aan de orde komen in het lesprogramma.

Wat doen wij?

- Lessen digitale communicatie: kanjerlessen, smileyposter, do's and dont's.
- Ouderavond sociale media (één keer per twee jaar)
- Gastlessen sociale media en digitaal gevaar (groep 5 t/m 8, één keer per jaar)
- Afspraken telefoongebruik onder schooltijd.
- Ouders en leerkrachten houden elkaar op de hoogte van bijzonderheden.

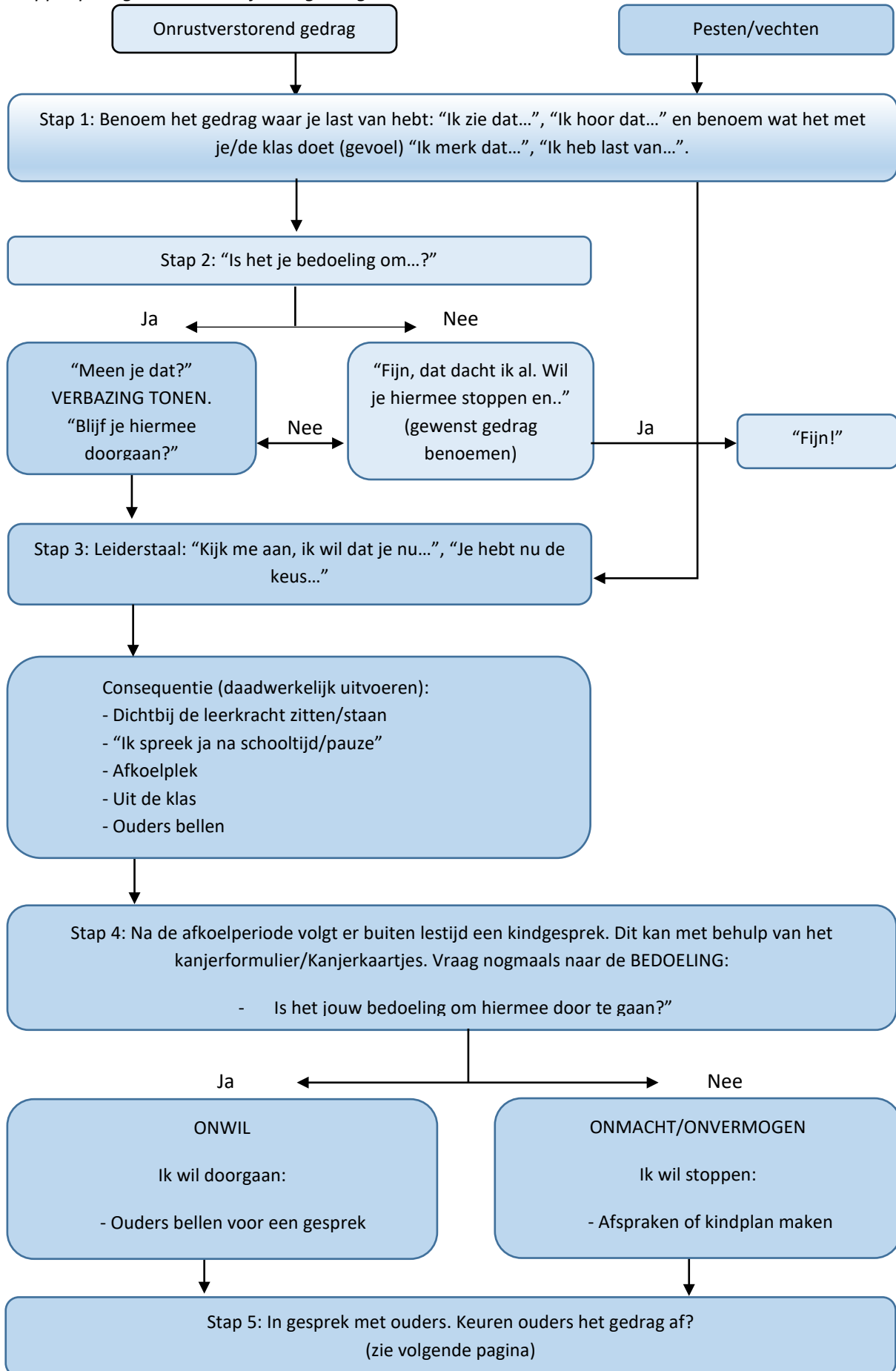
Wat verwachten we van ouders

- Betrokkenheid bij digitaal gedrag van het kind.
- Afspraken telefoongebruik buiten schooltijd.
- Ouders lossen incidenten die na schooltijd plaatsvinden in eerste instantie onderling op.
- Ouders en leerkrachten houden elkaar op de hoogte van bijzonderheden.

Stappenplan bij ongewenst en grensoverschrijdend gedrag

Ook op het gebied van sociale media en digitaal gedrag geldt op Het Spectrum het stappenplan 'grensoverschrijdend gedrag'. Wanneer hier sprake van is gaan we in gesprek met de betrokken leerlingen en ouders en zullen we per situatie bekijken wat een passende consequentie is.

Stappenplan grensoverschrijdend gedrag

Stap 5: In gesprek met ouders. Keuren ouders het gedrag af?

Ja:

- Hulp bieden dmv het volgen van de zorgstructuur en het opstellen van het kindplan

Ja, maar:

- School dient een statement te maken. Er is 'geen excuus voor wangedrag'.
- Er volgt een vervolgggesprek met de intern begeleider en/of gedragsspecialist.
- Hulp bieden dmv het volgen van de zorgstructuur en het opstellen van het kindplan

Nee:

- School geeft de grens aan (smileyposter).
  - Er volgt een vervolgggesprek met de intern begeleider en/of gedragsspecialist
  - Hulp bieden dmv het volgen van de zorgstructuur en het opstellen van het kindplan
- OF
- School geeft de grens aan (smileyposter).
  - Er volgt een vervolgggesprek met de directie
  - De leerling wordt voorlopig uit de groep geplaatst of krijgt thuis een time-out
  - Hulp bieden dmv het volgen van de zorgstructuur en het opstellen van het kindplan of er is geen wederzijds vertrouwen. Wij verwijzen hierbij naar ons SOP en gaan samen met het samenwerkingsverband (PPO) op zoek naar een vervangende school)

Overige opmerkingen ter ondersteuning van de stappen:

Heb je het zelf kunnen waarnemen, of gebeurde het buiten je zicht?

Waargenomen: pal staan voor het fatsoen en handelen door kinderen eerst te scheiden van elkaar.
Buiten je zicht: blijf uit een primair oordeel en toon verbazing

Was of is de veiligheid in het geding (van jou, kind, of omstanders)?

Veiligheid gaat voor. Indien nodig ontruimen, kinderen naar andere ruimte, extra hulp laten halen.

Grensoverschrijdend gedrag van ouders?

Bij ouders: zorg dat er geen andere kinderen in de buurt zijn. Neem de ouder mee naar een andere ruimte of maak een aparte afspraak. Regel toezicht voor andere kinderen.

Staan er omstanders bij, die zich ermee kunnen bemoeien of die in een loyaliteitsconflict kunnen komen?

Zorg voor opvang voor andere kinderen of parkeer het probleem naar een moment dat er geen kinderen meeluisteren.

Ben je in staat om te reageren?

Nee: probleem parkeren om te voorkomen dat je dingen zegt waar je spijt van krijgt. Geef aan wanneer en onder welke voorwaarden dat wel kan.

Is het grensoverschrijdende gedrag van het kind naar jou toe gericht?

Haal een collega erbij, eventueel door middel van een kind uit de klas.